

WORLD POLITICS

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

The geopolitics of the Zangezur corridor and Iran's national security: modeling the interactions of rival coalitions with the game theory framework

Rahman Hariri *Corresponding Author*, Assistant Professor of Regional Studies, Department of Political Science, Razi University, Kermanshah, Iran.. Email: r.hariri@razi.ac.ir

Kamran Lotfi Assistant Professor of Political Sociology, Department of Political Science, Razi University, Kermanshah, Iran. Email: lotfi.kamran@razi.ac.ir

Atefe Shahsavari PhD student in Political Sociology, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. Email: at.shahsavari@gmail.com

Article Info

Article Type:

Research Article

Keywords:

Iran,
Turkey,
South Caucasus,
Zangezur Corridor

Article history:

Received 2024-12-30
Received in revised form
2025-7-9
Accepted 2025-8-1
Published Online
2025-8-11

ABSTRACT

In this study, an attempt has been made to answer the question of what are the consequences of the alignment and joint efforts of Israel, the Republic of Azerbaijan, and Turkey in the Zangzur Corridor from 2020 to 2024 for the Islamic Republic of Iran? In this regard, the qualitative method and methodological principles of game theory have been used. The results of the study show that the competition in the Caucasus region over the creation of the Zangzur Corridor can increase competition and tension in this region. Also, the coordinated efforts of the three countries mentioned in the Zangzur Corridor indicate a broad strategy to reduce Iran's influence in the South Caucasus and threaten Iran's security, and Iran must also turn to alliances with countries such as Russia and Armenia to maintain its interests and position; as a result, this competition and game can have different results for each of the players and even cause them to win or lose in achieving their interests.

..

Cite this Article: Hariri, R. , Lotfi, K. and Shahsavari, A. (2025). The Geopolitics of the Zangezur Corridor and Iran's National Security: Modeling the Interactions of Rival Coalitions with the Game Theory Framework. *World Politics*, 14(2), 145-169. doi: 10.22124/wp.2025.29871.3481

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2025.29871.3481

1. Introduction

The Zangezur Corridor, as a vital transit route, not only connects the main part of Azerbaijan to Nakhchivan but also serves as an important bridge between Central Asia and the Caucasus with Turkey and Europe. The establishment of this corridor could impact the interests of neighboring countries, including Iran. This research aims to answer the question of what the consequences of the alignment and joint efforts of Israel, Azerbaijan, and Turkey in the Zangezur Corridor from 2020 to 2024 are for the Islamic Republic of Iran. In this context, this study employs a qualitative method and the theoretical framework of game theory, proposing the hypothesis that the existing changes in the South Caucasus indicate that the relations among the three countries—Turkey, Azerbaijan, and Israel—have strengthened more than in the past, which could pose a serious threat to Iran and weaken its geopolitical position in the South Caucasus, leading to geopolitical and strategic suffocation for Iran. The research findings suggest that competition in the Caucasus over the establishment of the Zangezur Corridor could increase rivalry and tension in the region. Additionally, the coordinated efforts of the three mentioned countries in the Zangezur Corridor reflect a broader strategy aimed at reducing Iran's influence in the South Caucasus and pose a threat to Iran's security. Consequently, Iran must seek alliances with countries like Russia and Armenia to safeguard its interests and position; as a result, this competition and game could yield different outcomes for each of the players and may even lead to a win-lose situation in achieving their interests.

2. Theoretical Framework

Game theory elucidates the strategic interplay among actors. Azerbaijan seeks to enhance its regional connectivity and diminish dependency on Iran. Turkey aspires to consolidate its regional hegemony, counterbalance Russian influence, and reduce reliance on Iranian transit routes. Israel supports the corridor to limit Iranian geopolitical leverage while maintaining energy and trade routes vital to its economy. The cooperative dynamics among these actors amplify their collective leverage against Iran.

3. Methodology

The research employs a qualitative, descriptive-analytical approach based on game theory, focusing on interactions among competing actors. Data from library resources, publications, and reputable news outlets inform the study. This method evaluates the strategic interests of Israel, Azerbaijan, and Turkey while projecting the potential impacts on Iran.

4. Discussion and Results

a. Strategic Context

The Zangezur Corridor holds transformative potential for regional connectivity. It is pivotal for Azerbaijan, bridging its mainland with Nakhchivan and facilitating trade with Turkey and Europe. Simultaneously, Turkey envisions the corridor as a gateway to Central Asia, strengthening its ties with Turkic-speaking nations. Israel perceives

it as a means to counter Iran's influence, fortify its alliance with Azerbaijan, and bolster energy security.

b. Implications for Iran

Iran faces multifaceted threats from the corridor's establishment:

- **Economic Isolation:** The corridor bypasses Iranian transit routes, undermining its role as a trade nexus between Central Asia and Europe.
- **Geopolitical Marginalization:** Strengthened Turkish and Azerbaijani influence diminishes Iran's foothold in the South Caucasus.
- **Security Concerns:** Israeli-Azerbaijani collaboration heightens surveillance and military capabilities near Iran's borders, exacerbating its vulnerabilities.
- **Cultural Threats:** The corridor bolsters Turkic unity, which may incite nationalist sentiments among Iran's Azerbaijani minority.

c. Strategic Alliances

To counter these threats, Iran could strengthen alliances with Armenia and Russia, leveraging shared interests in curbing Turkish and Israeli influence. Additionally, enhancing its North-South Corridor could serve as a strategic alternative to maintain relevance in regional trade.

d. Broader Regional Dynamics

The Zangezur Corridor's implementation could reshape regional power structures, fostering heightened competition among actors. While Azerbaijan, Turkey, and Israel stand to benefit economically and geopolitically, Iran risks profound setbacks unless it recalibrates its strategies.

5. Conclusion & Suggestions

In this research, the issue has been analyzed using game theory regarding the coordinated efforts of three countries—Israel, Azerbaijan, and Turkey—since 2020, following the Second Nagorno-Karabakh War, until 2024, in creating the Zangezur Corridor and its implications for the Islamic Republic of Iran. In this context, it should be noted that the presence of multiple actors in the South Caucasus has made this region competitive, and the discussion surrounding the establishment of the Zangezur Corridor has increased its significance. This importance has multiplied for countries like Turkey and Israel, and their influence in the region, along with their proximity to Azerbaijan, poses a security threat to other actors in the South Caucasus, namely Iran. The three actors—Azerbaijan, Turkey, and Israel—who are pursuing the implementation of this project and have supported the establishment of this corridor are each trying to achieve their own interests through it, using this project as leverage against Iran and aiming to reduce its influence in the South Caucasus. If these three actors achieve their goals and if this project is implemented, Iran will face economic constraints; its access to regional markets, Central Asia, and Europe will be cut off, leading to what can be described as geopolitical suffocation for Iran. Furthermore, as mentioned, the implementation of the Zangezur Corridor will

disrupt the balance of power in the region to Iran's detriment and to Turkey's advantage, thereby strengthening Turkey's influence in the area. Therefore, it can be said that changes in the geopolitical equations of the South Caucasus will affect Iran's interests in both economic and security domains. Overall, the competition in the Caucasus region over the Zangezur Corridor, with Azerbaijan, Turkey, and Israel on one side and Iran on the other, could lead to increased tensions in this area and pose a serious threat to Iran, potentially forcing it into an alliance with countries like Russia and Armenia. Thus, this competition and game could yield different outcomes for each of the actors and result in a win-lose scenario for them in achieving their interests. In summary, to emphasize the strategic importance of the Zangezur corridor and its impact on Iran's geopolitical and economic position, it is suggested that Iran expand its relations and cooperation with both Russia and Armenia to maximize the benefits of this project for its own interests and to mitigate its negative consequences. This approach would help prevent a decline in its influence in the region and enable Iran to play an active role. Furthermore, Iranian foreign policy officials can strengthen their key role in the region through direct and multilateral negotiations with Armenia and Azerbaijan, thereby allowing Iran to influence the implementation of the Zangezur corridor and safeguard its national interests in the area. It is recommended that Iran develop its transportation infrastructure in border areas with Armenia and Azerbaijan to create a transit route for itself; additionally, Iran can enhance its position in international trade by establishing and developing a North-South corridor as an alternative route to the Zangezur corridor.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۲۳

شاپا الکترونیکی: ۴۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

ژئوپلیتیک کریدور زنگرور و امنیت ملی ایران: مدلسازی تعاملات ائتلاف رقیب با چارچوب نظریه بازی‌ها

رحمان حریری نویسنده مسئول، استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

رایانامه: r.hariri@razi.ac.ir

کامران لطفی استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

رایانامه: lotfi.kamran@razi.ac.ir

عاطفه شهسواری دانشجوی دکتری جامعه شناسی سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه،

ایران رایانامه: at.shahsavari@gmail.com

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	در این پژوهش، تلاش شده است به این سؤال پاسخ داده شود که پیامدهای همسویی و تلاش مشترک اسرائیل، آذربایجان و ترکیه در کریدور زنگرور از سال ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ برای جمهوری اسلامی ایران چیست؟ در همین راستا، از روش کیفی و مبانی متدلوژیک نظریه بازی‌ها بهره گرفته شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهند که رقابت در منطقه قفقاز بر سر ایجاد کریدور زنگرور که می‌تواند باعث افزایش رقابت و تنش در این منطقه شود. همچنین تلاش‌های هماهنگ سه کشور مذکور در کریدور زنگرور نشان‌دهنده یک راهبرد گسترده در جهت کاهش نفوذ ایران در قفقاز جنوبی و تهدید امنیت ایران را به دنبال دارد و ایران نیز باید برای حفظ منافع و موقعیت خود به ائتلاف با کشورهای مانند روسیه و ارمنستان روی آورد؛ در نتیجه این رقابت و بازی می‌تواند برای هر یک از بازیگران نتایج متفاوتی داشته باشد و حتی باعث برد-باخت آن‌ها در رسیدن به منافع شان شود. این تحقیق جز پژوهش‌های کیفی بشمار می‌رود از همین رو با اتخاذ رویکرد توصیفی-تحلیلی و بهره‌گیری از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای به بررسی ابعاد مختلف موضوع پرداخته شده است و تلاش می‌شود با توجه به موضوع مورد بحث از اطلاعاتی که در انواع اسناد و متون درج شده شامل انواع نشریات، پایگاه‌های اطلاعاتی، خبرگزاری‌های معتبر در راستای تبیین پیامدهای تلاش‌های هماهنگ اسرائیل، آذربایجان و ترکیه در کریدور زنگرور علیه ایران استفاده شود.
کلیدواژه‌ها: ایران، ترکیه، قفقاز جنوبی، کریدور زنگرور	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۴/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۵/۱۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۵/۲۰	

استناد به این مقاله: حریری، رحمان و لطفی، کامران و شهسواری، عاطفه. (۱۴۰۴). ژئوپلیتیک کریدور زنگرور و امنیت ملی ایران: مدلسازی تعاملات ائتلاف رقیب با چارچوب نظریه بازی‌ها. سیاست جهانی، ۱۴(۲)، ۱۴۵-۱۶۹. doi: 10.22124/wp.2025.29871.3481

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

قفقاز جنوبی همواره در طول تاریخ، منطقه‌ای استراتژیک با منابع غنی و موقعیت ژئوپلیتیکی حساس بوده است. این منطقه بعد از فروپاشی شوروی با تغییراتی همراه بود و همین امر باعث شد که بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در آنجا به رقابت و کشمکش بپردازند. در سال‌های اخیر نیز با مطرح شدن موضوع کریدور بعد از جنگ دوم قره‌باغ در سال ۲۰۲۰، حضور و رقابت قدرت‌های بزرگ در این منطقه وارد مرحله تازه‌ای شده است به طوری که نفوذ این قدرت‌ها با پیچیدگی‌های خاص خود همراه بوده است و در هم تنیدگی منافع آن‌ها را به دنبال داشته است و باعث شده که این منطقه به صفحه شطرنج این قدرت‌های بزرگ جهانی مبدل شود. می‌توان گفت که در بین این بازیگران یک جبهه جدید علیه ایران در حال شکل‌گیری است که در آن اسرائیل، آذربایجان و ترکیه به‌عنوان بازیگران اصلی نقش‌آفرینی می‌کنند.

کریدور زنگزور بین جمهوری خودمختار نخجوان و بخش اصلی این کشور قرار دارد که از خاک ارمنستان عبور می‌کند. باید گفت این کریدور به‌عنوان یک پروژه استراتژیک برای توسعه و همکاری منطقه‌ای عمل می‌کند و پل ارتباطی بین ترکیه و آذربایجان است. هدف از ایجاد کریدور مذکور غلبه بر موانع جغرافیایی، تقویت یکپارچگی اقتصادی منطقه‌ای و تقویت پیوندهای تاریخی- فرهنگی می‌باشد. در صورت اجرایی شدن این پروژه، دو کشور ترکیه و آذربایجان از این فرصت برخوردار می‌شوند تا روابط خود را هم در سطح داخلی و هم در سطح منطقه‌ای گسترش داده و تقویت بخشند. با این حال، یکپارچگی موفق خود به خود به وجود نمی‌آید و مستلزم توجه دقیق به جنبه‌های بسیاری از عوامل از جمله برنامه‌ریزی استراتژیک، توسعه زیرساخت‌ها و پروژه‌های اجتماعی است؛ کریدور زنگزور علاوه بر حمل‌ونقل منطقه‌ای در زمینه روابط اقتصادی بین‌المللی نیز از اهمیت حیاتی برخوردار است.

علاوه براین، روابط استراتژیک آذربایجان و اسرائیل در سال‌های اخیر به‌نوعی تقویت شده است و این دو کشور بیش از پیش به هم نزدیک شده‌اند. این نزدیکی و مشارکت به‌عنوان عامل بازدارنده‌ای در برابر فشار ایران بر آذربایجان که شامل تبلیغات ضد آذربایجانی و عملیات اطلاعاتی آژانس‌های ایرانی علیه باکو می‌باشد، عمل می‌کند. اسرائیل به دنبال حفظ و تقویت روابط با آذربایجان و حمایت از ایجاد کریدور زنگزور است؛ به‌همین دلیل، اسرائیل تمایل ندارد ارمنستان به‌حوزه نفوذ ایران در آید و به یکی دیگر از عوامل نیابتی ایران تبدیل شود که در جنگ علیه اسرائیل مورد استفاده قرار گیرد. از این‌رو در این پژوهش به این سؤال پاسخ داد خواهد شد که پیامدهای تلاش مشترک اسرائیل، آذربایجان و ترکیه

در کریدور زنگزور از سال ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ برای جمهوری اسلامی ایران چیست؟ در این راستا فرضیه‌ای که مطرح می‌شود به این صورت است که: تغییر و تحولات موجود در قفقاز جنوبی نشان می‌دهد که روابط سه کشور ترکیه، آذربایجان و اسرائیل نسبت به گذشته بیش از پیش تقویت شده است که این امر می‌تواند تهدیدی جدی علیه ایران و تضعیف موقعیت ژئوپلیتیکی این کشور در منطقه قفقاز جنوبی باشد و خفگی ژئوپلیتیک و استراتژیکی ایران را به دنبال خواهد داشت. بنابراین، در این مقاله کوشش می‌شود تا پیامدهای احتمالی همکاری این سه کشور را برای ایران مورد بررسی قرار دهیم. ساختار کلی این مقاله به این صورت است که ابتدا به بررسی پیشینه پژوهش می‌پردازیم و سپس از نظریه بازی‌ها به عنوان چارچوب نظری استفاده می‌شود و در ادامه به بررسی اهمیت ژئوپلیتیکی و استراتژیک قفقاز جنوبی، تاریخچه کریدور زنگزور، اهمیت قره‌باغ، اهداف آذربایجان، ترکیه و اسرائیل از ایجاد کریدور، پیامدهای اجرای کریدور زنگزور برای ایران و در نهایت به جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها پرداخته شده است. این تحقیق جز پژوهش‌های کیفی بشمار می‌رود از همین رو با اتخاذ رویکرد توصیفی-تحلیلی و بهره‌گیری از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای به بررسی ابعاد مختلف موضوع پرداخته شده است و تلاش می‌شود با توجه به موضوع مورد بحث از اطلاعاتی که در انواع اسناد و متون درج شده شامل انواع نشریات، پایگاه‌های اطلاعاتی، خبرگزاری‌های معتبر در راستای تبیین پیامدهای تلاش‌های هماهنگ اسرائیل، آذربایجان و ترکیه در کریدور زنگزور علیه ایران استفاده شود.

۱. پیشینه پژوهش

قفقاز جنوبی و تحولات این منطقه همیشه مورد توجه پژوهشگران و تحلیلگران حوزه سیاست و روابط بین‌الملل بوده است. در سال‌های اخیر با مطرح شدن مسئله کریدور زنگزور محققان این حوزه نسبت به این موضوع، بی‌تفاوت نبوده‌اند و همواره سعی در تبیین و بررسی موضوع یاد شده، داشته‌اند. از این رو در ادامه به تعدادی از مهم‌ترین پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده است و با مقاله حاضر همخوانی دارند، پرداخته می‌شود. جاجانی و همکاران در مقاله‌ای با عنوان: «متغیر شناسی و تحلیل اکتشافی-ساختاری تأثیر ایجاد دالان زنگزور بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران: ارائه سناریوی سازگار با بوم امنیتی ایران»، با استفاده از نظریه مجموعه امنیت منطقه‌ای، کاربست رویکردهای تحقیق تلفیقی (تحلیل اکتشافی، تحلیل ساختاری و سناریو پردازی) به کشف تأثیرات منفی دالان زنگزور بر امنیت ایران پرداخته‌اند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان می‌دهد که ایجاد دالان زنگزور توسط ۱۸ متغیر با بار عاملی قابل قبول در چهار مؤلفه اقتصادی، ترانزیت، هژمونیک (ژئوپلیتیک و نظامی) بر امنیت ایران تأثیر منفی

می‌گذارد. تحلیل ساختاری نیز نشان می‌دهد که این نظام تأثیرات متشکل از متغیرهای بحرانی، ریسک، هدف و خروجی است که هر کدام دارای رفتار و ماهیت خاص هستند و مورد توجه کارگزاران نظام قرار می‌گیرد (جاجانی و همکاران: ۱۴۰۲).

کوکالار و دیلاور در مقاله‌ای با عنوان «نقش کریدور نخجوان (زنگزور) در حمل‌ونقل، توسعه منطقه‌ای و اهمیت اقتصادی بین‌المللی آن» به بررسی چگونگی حمایت کریدور زنگزور از توسعه منطقه‌ای و همکاری با ایجاد یک نقطه اتصال استراتژیک بین ترکیه و آذربایجان پرداخته‌اند. آن‌ها بیان می‌کنند که با اجرای این پروژه، ترکیه و آذربایجان فرصتی برای تعمیق روابط هم‌بین خودشان و هم در سطح منطقه‌ای خواهند داشت (کوکالار و دیلاور: ۲۰۲۴). گاولیچک و اسکنداروف در مقاله‌ای با عنوان «کریدور زنگزور به‌عنوان بخشی از مسیر حمل‌ونقل جهانی (در پس‌زمینه بازی‌های قدرت در منطقه قفقاز جنوبی)» آن‌ها در مقاله خود امکان استفاده از کریدور زنگزور را مورد بحث قرار می‌دهند و اهمیت آن را به‌عنوان یک عنصر جدایی‌ناپذیر از مسیر ترانزیت جهانی برجسته می‌کنند. بیان می‌کنند که کریدور زنگزور یک پروژه بزرگ است که پتانسیل واقعی برای کمک به ایجاد صلح پایدار برای پایان دادن به دهه‌ها دشمنی طولانی دارد (گاولیچک و اسکنداروف: ۲۰۲۴). کازانتسف و ویزمان (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «منافع اسرائیل در قفقاز: کریدور زنگزور»، اشاره می‌کنند که برای اسرائیل، اصلی‌ترین منافع استراتژیک در این وضعیت که با نگرانی‌های امنیتی ملی خود نیز همسو است، ادامه همکاری استراتژیک با آذربایجان و حمایت از ایجاد کریدور زنگزور است. لازم به ذکر است که اسرائیل در حال حاضر علاقه‌ای به گسترش نفوذ ترکیه در فضای پسا شوروی، به‌ویژه در قفقاز جنوبی به‌دلیل سیاست‌های اردوغان ندارد. اسرائیل باید از دولت ارمنستان و تلاش‌های آن برای روی آوردن به غرب با کنار گذاشتن اتحاد قدیمی خود با روسیه حمایت کند (کازانتسف و ویزمان: ۲۰۲۴).

همان‌طور که بررسی شد در این پژوهش‌ها به مسائل کریدور زنگزور توجه شده است اما عاملی که نوآوری و دیدگاه جدید پژوهش حاضر را نمایان می‌سازد، بررسی تلاش‌های هماهنگ اسرائیل، آذربایجان و ترکیه در کریدور زنگزور و پیامدهای آن برای ایران می‌باشد.

۲. چارچوب نظری

نظریه بازی‌ها^۱ به مطالعه این موضوع می‌پردازد که چگونه و چرا افراد و نهادها (که بازیکن نامیده می‌شوند) در مورد موقعیت‌های خود تصمیم‌گیری می‌کنند؛ این یک چارچوب نظری برای تصور سناریوهای اجتماعی بین بازیکنان رقیب است. از برخی جهات، نظریه بازی‌ها علم استراتژی، یا حداقل تصمیم‌گیری بهینه بازیگران مستقل و رقیب در یک محیط استراتژیک است (Hayes, 2024: 1). نظریه بازی‌ها بخش قابل توجهی از فرآیند تصمیم‌گیری در شرایط عدم قطعیت را شامل می‌شود و توسط امیلی بورل^۲ و جان فون نویمان^۳ توسعه یافت، اگرچه دقیقاً مشخص نیست که چه کسی باید به عنوان بنیان‌گذار این نظریه معرفی شود (Eskaf & et al, 2015: 159). نظریه بازی‌ها، ابزاری است برای تحلیل ریاضی موقعیت‌هایی که در آن همه بازیگران^۴ می‌توانند بر نتیجه تأثیر بگذارند و بنابراین همه باید هنگام تصمیم‌گیری درباره اقدامات خودشان اقدامات دیگران را نیز در نظر بگیرند. این نظریه به دو شاخه بازی‌های همیارانه^۵ و بازی‌های غیرهمیارانه^۶ تقسیم می‌شود. جنبه بازی‌های همیارانه به این می‌پردازد که چگونه بازیگران درباره تقسیم دستاوردهای احتمالی‌شان با هم به توافق می‌رسند. جنبه دوم نظریه یعنی بازی‌های غیرهمیارانه به تحلیل انگیزه‌هایی می‌پردازد که بازیگران برای انجام برخی اقدامات در چارچوب تعامل خودشان دارند. در بازی غیرهمیارانه مشخص می‌شود که بازیگران چه کسانی هستند، چه گزینه‌هایی دارند، ترتیب گزینه‌هایشان چیست، بازیگران هنگام انتخاب چه اطلاعاتی دارند و چه ارزشی برای نتایج مختلف قائل‌اند (گریفیتس، ۱۳۹۹: ۹۷۸-۹۷۷). از همین رو به طور نسبی می‌توان گفت بازی همیارانه مربوط به استراتژی است، یعنی مدل‌سازی می‌کند که چگونه بازیکنان می‌توانند به اهداف خود دست یابند در حالی که بازی غیرهمیارانه مربوط به پاداش است، یعنی مدل‌سازی می‌کند که بازیکنان چه چیزی می‌توانند به دست آورند اما نه اینکه چگونه می‌توانند این کار را انجام دهند (Casajus, 1965: 1).

از این جهت، نظریه بازی‌ها به یکی از چارچوب‌های نظری متداول برای مدل‌سازی فرآیندهای مهم تصمیم‌گیری در بسیاری از جنبه‌های زندگی ما تبدیل شده است (Ho & et al, 2022: 2). نظریه بازی‌ها در

^۱. Game Theory

^۲. Emile Borel

^۳. Von Neumann

^۴. Players

^۵. Cooperative game

^۶. Non-cooperative game

دهه‌های گذشته از مبدأ خود در ریاضیات به رشته‌های مختلفی منتقل شده است؛ این نظریه امروزه در علوم سیاسی، اجتماعی، اقتصاد و روانشناسی استفاده می‌شود (Traulsen & E. Glynatsi, 2022: 1). نقطه شروع تقریباً تمام نظریه بازی‌های سیاسی این ایده است که افراد به طور عقلانی اهداف خود را با توجه به محدودیت‌های تحمیل شده توسط منابع فیزیکی و همچنین رفتار سایر بازیگران دنبال می‌کنند و این فرض اغلب بحث برانگیز است و در واقع یکی از جدی ترین، مباحث در علوم سیاسی، نقش عقلانیت و قصدیت به عنوان پیش‌بینی کننده رفتار سیاسی است (McCarty & Meirowitz, 2007: 5). در این نظریه معمولاً مسائل انتخاب عقلانی^۱ را به عنوان یافتن بهترین حرکت در یک بازی تجزیه و تحلیل می‌کند. در واقع بازیکنی عقلانی است که طبق یک استراتژی بهینه^۲ بازی کند. نظریه بازی‌ها، روش‌های مختلفی برای تعیین اینکه آیا یک استراتژی معین عقلانی است یا خیر دارد (Benthem & Eijck, 2009: 124).

نظریه بازی‌ها بر تحلیل وابستگی‌های استراتژیک^۳ بین بازیگران مختلف متمرکز است؛ این امکان را فراهم می‌کند تا درک کنیم که چگونه بازیگران مختلف در یک موقعیت بازی، یعنی مکانی که در آن اقدامات انجام می‌شود با یکدیگر تعامل دارند؛ با عطف توجه به اینکه «هیچ کس کنترل کاملی بر سرنوشت خود ندارد». نظریه بازی‌ها به طور متناوب به عنوان یک زبان، یک تکنیک یا یک روش تحلیلی مفید برای مدل‌سازی رفتار بازیگران عقلایی که از منافع خود در موقعیت‌های مشخص دفاع می‌کنند، درک می‌شود (Hammoudi & Daidj, 2017: 207).

از این رو، نظریه مذکور اقدامات چندین تصمیم‌گیرنده را به شکل یک بازی شامل بازیکنان، اقدامات و بازده‌های^۴ حاصل از نتایج توصیف می‌کند. اکثر کاربردهای نظریه بازی‌ها دارای نمایش رسمی و عملکرد تحلیلی هستند. عناصر اصلی بازی‌ها، بازیگران، اقدامات آن‌ها، نتایج حاصل از ترکیب اقدامات توسط بازیگران مختلف و سودمندی مثبت یا منفی (یا پاداش) برای بازیگران در هر نتیجه است. نظریه بازی‌ها را می‌توان به عنوان یک جعبه ابزار با طیف وسیعی از روش‌ها و تکنیک‌های تحلیلی مشاهده کرد که به ما در درک و تفسیر مکانیسم‌هایی که هنگام تعامل بازیگران مشاهده می‌کنیم، کمک می‌کند (Bekius & L. Gomes, 2023: 926). در این نظریه ترجیحات بازیگران، نیروی محرک مدل‌های بازی از طریق

¹. Rationality

². Ptimal Strategy

³. Strategic Interdependencies

⁴. Payoffs

ایده‌ها، خواسته‌ها و آرزوهای بازیگران ارزیابی می‌شود (Guner, 2012: 2). در این راستا، برای هر مدل بازی غیرهمکاری، هر بازی شامل حداقل سه جزء اساسی است؛ اولاً، مجموعه‌ای از عوامل وجود دارد که به طور عامیانه به آن‌ها بازیکن می‌گویند و در بازی شرکت می‌کنند، ثانیاً، هر عامل با مجموعه‌ای از اقدامات ممکن که هر عامل می‌تواند انجام دهد، مجهز شده است و در نهایت، مجموعه‌ای از توابع سودمندی به عوامل اختصاص داده شده است (Wei Lau et al, 2023: 4). اکثر کاربردهای موجود نظریه بازی در روابط بین‌الملل، همچنان به تحلیل تعاملات بین دولت-ملت‌ها بر اساس مسائل امنیتی و دفاعی محدود است (Correa, 2001: 191). بنابراین، موضوع نظریه بازی‌ها، موقعیت‌هایی است که نتیجه برای یک بازیکن نه تنها به تصمیمات خودش بستگی دارد بلکه به رفتار سایر بازیکنان نیز بستگی دارد (Hotz, 2006: 1) و هنگام انتخاب مسیر عمل یا استراتژی خود باید انتخاب‌های دیگران را نیز در نظر بگیرد اما در هنگام فکر کردن به انتخاب‌های آن‌ها، باید تشخیص دهد که آن‌ها در حال فکر کردن به انتخاب‌هایشان هستند و به نوبه خود سعی می‌کنند تفکر شما در مورد تفکر آن‌ها را لحاظ کنند (Dixit, 2024: 2).

به‌طور کلی، نظریه بازی‌ها شامل مؤلفه‌های زیر می‌باشد: مجموعه‌ای از تصمیم‌گیرندگان که بازیکنان نامیده می‌شوند؛ وضعیت‌های اطلاعاتی ممکن هر بازیکن در هر زمان تصمیم‌گیری؛ مجموعه حرکات ممکن (تصمیمات، اقدامات، بازی‌ها و ...) که هر بازیکن می‌تواند در هر یک از حالات اطلاعاتی ممکن خود انتخاب کند؛ روشی برای تعیین اینکه چگونه انتخاب‌های حرکتی همه بازیکنان به طور جمعی نتایج ممکن بازی را تعیین می‌کنند؛ ترجیحات بازیکنان فردی نسبت به این نتایج ممکن که معمولاً با یک تابع سودمندی یا پرداخت اندازه‌گیری می‌شود (Tsfatsion, 2023: 1). پس می‌توان گفت برای هر بازی، سه عامل ضروری است:

تصویر ۱. مؤلفه‌های کلیدی در نظریه بازی‌ها

امروزه نظریه بازی‌ها در حوزه‌های مختلف علوم سیاسی به طور وسیعی کاربرد دارد؛ یکی از این کاربردها در حوزه روابط بین‌الملل است که سعی می‌شود رفتار دولت‌ها از طریق نظریه بازی توضیح داده شود. در مورد ارتباط نظریه بکار گرفته شده با موضوع بحث می‌توان گفت مسئله کریدور زنگزور به‌عنوان مکانی که در آن بازیگران متعدد با یکدیگر تعامل دارند و کشورهای منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای همانند آذربایجان، ترکیه، اسرائیل و ایران در این مکان بازی می‌کنند که هر کدام دارای اهداف و منافع خاص خود هستند و تصمیمات و سیاست‌های این کشورها در راستای دستیابی به این اهداف و منافع اتخاذ می‌شود.

از اینرو، تلاش‌های آذربایجان، ترکیه و اسرائیل برای اجرای کریدور زنگزور که هر کدام از آن‌ها در آنجا بر اساس بر اساس هزینه- فایده و در جهت رسیدن به منافع خود اقدام به تصمیم‌گیری می‌کنند، می‌تواند پیامدهای بسیاری برای ایران به‌دنبال داشته باشد؛ پیامدهایی نظیر کاهش نفوذ ایران در منطقه قفقاز جنوبی و در مقابل افزایش نفوذ ترکیه در این منطقه، همچنین تضعیف موقعیت ژئوپلیتیکی ایران و به‌دنبال آن آسیب جدی به اقتصاد ایران و در نهایت با نفوذ اسرائیل در قفقاز جنوبی، امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به شدت مورد تهدید قرار خواهد گرفت. بنابراین، نظریه بازی‌ها در اینجا به ما کمک می‌کند تا تحلیل مناسبی از تعاملات بازیگران مذکور و تصمیماتی که هر یک از این بازیگران در جهت منافع خود و به زیان جمهوری اسلامی ایران، اتخاذ می‌کنند ارائه دهیم.

۳. اهمیت ژئوپلیتیکی و استراتژیک قفقاز جنوبی

قفقاز جنوبی به‌دلیل موقعیت و خصیصه‌های خاص خود همیشه به‌عنوان منطقه‌ای مهم و راهبردی شناخته شده است. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، تشکیل دولت‌های مستقل جدید، منطقه قفقاز جنوبی را بار دیگر به کانون رقابت قدرت‌های جهانی کشاند. قفقاز جنوبی اکنون یک منطقه ژئوپلیتیکی متنوع است که نقش مهمی در حمل و نقل منابع خزر ایفا می‌کند (Gawliczek & Iskandarov, 2023: 38) که این اهمیت به ناشی از یکسری عوامل می‌باشد. در این بخش از پژوهش به آن‌ها پرداخته می‌شود: این منطقه از سمت شرق به دریای خزر، از سمت غرب دریای سیاه، از شمال به دشت‌های جنوب روسیه و از جنوب به دو کشور ایران و ترکیه وصل می‌باشد. به این ترتیب، این منطقه هم به لحاظ شمالی-جنوبی و هم به لحاظ شرقی-غربی دو قاره اروپا و آسیا را به یکدیگر وصل می‌کند. این موقعیت جغرافیایی سبب شده است که منطقه قفقاز همواره در طول تاریخ برای قدرت‌های بزرگ بسیار با اهمیت تلقی گردد. پس از فروپاشی شوروی، اهمیت ژئوپلیتیک آن افزوده شده است؛ این منطقه از قدیم‌الایام یکی

از مسیرهای پیوند شرق و غرب بوده و نقش محوری در تکمیل راه ابریشم داشته است (Bordbar, 2016: 215). همچنین قفقاز جنوبی، موقعیت ممتازی برای مسیرهای حمل و نقل و تجاری مانند مسیرهای انتقال انرژی محسوب می‌شود (Hakim and Jafari Valdani, 2015: 41). این منطقه در تأمین انرژی و انتقال آن به بازارهای تجاری بین‌المللی از شاهراه‌ها و شریان‌های کاملاً راهبردی اقتصاد جهان است. قفقاز جنوبی در ژئواکونومی تجارت و اقتصاد جهان بین‌الملل در موقعیت تقاطعی کاملاً راهبردی کریدورهای مواصلاتی و ارتباطی شرق-غرب و شمال-جنوب جای دارد و در مقام دروازه ورودی و خروجی اوراسیای مرکزی نقش آفرین است (Vali-Gholizadeh, 2014: 163). می‌توان گفت که نشانه ژئوپلیتیکی قفقاز جنوبی این واقعیت است که این منطقه محل برخورد و رقابت منافع بازیگران اصلی است و همه قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای برای نفوذ و تسلط در منطقه با یکدیگر رقابت می‌کنند (Bekiarova, 2019: 1020). در واقع، موقعیت حساس ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک منطقه قفقاز جنوبی، باعث شده است تا این منطقه به یکی از حساس‌ترین و مهم‌ترین مناطق جهان مبدل شود؛ از این رو، اهمیت این منطقه حضور و رقابت قدرت‌های بزرگ در منطقه مذکور را به دنبال داشته است (نقشه ۱).

نقشه ۱. موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیک منطقه قفقاز جنوبی

Source: <https://www.isna.ir>

۴. اهمیت قره‌باغ

قره‌باغ منطقه کوهستانی مورد مناقشه واقع در قفقاز جنوبی به مدت بیش از سه دهه کانون دو درگیری بزرگ و درگیری‌های متناوب بین ارمنستان و آذربایجان بوده است. این منطقه که در میان ارمنی‌ها با نام «آرتساخ»^۱ شناخته می‌شود، رسماً بخشی از آذربایجان شناخته می‌شود اما جمعیت ۱۲۰ هزار نفری آن عمدتاً ارمنی‌تبار است و دارای یک دولت محلی است که از نظر فرهنگی، اجتماعی و سیاسی روابط نزدیکی با ایروان داشته است؛ در دوران حکومت شوروی، قره‌باغ کوهستانی دارای وضعیت منطقه خودمختار در جمهوری آذربایجان بود. تضعیف و فروپاشی نهایی اتحاد جماهیر شوروی منجر به اولین جنگ قره‌باغ بین سال‌های ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۴ شد که حدود ۳۰/۰۰۰ هزار نفر کشته و بیش از یک میلیون نفر آواره شدند و با پیروزی ارمنستان پایان یافت (Droin, 2023: 1).

هرچند در طول جنگ (۱۹۹۲-۱۹۹۴) ارمنستان به لطف کمک‌های ایران از محاصره ترکی جان سالم به در برد. به همین دلیل، می‌توان گفت که ایران میانجی بی‌طرف در مناقشه قره‌باغ کوهستانی نیست (Priego, 2007: 2) اما بار دیگر در ۲۷ سپتامبر ۲۰۲۰، یک پویایی تثبیت شده از تشدید منجر به یک جنگ تمام عیار بین نیروهای ارمنی و آذربایجانی بر سر قلمرو مورد مناقشه قره‌باغ شد. تقریباً ۷۰۰۰ نفر در تمام جبهه‌ها در این جنگ کشته شدند. حدود ۱۳۰۰۰۰ نفر از خانه‌های خود آواره شدند که اکثریت آن‌ها ارمنی‌های ساکن قره‌باغ کوهستانی بودند (Broers, 2021: 1). تمایل ایران به سمت ارمنستان تا حدی نشان می‌دهد که چرا اسرائیل، رقیب اصلی ایران در منطقه از آذربایجان حمایت می‌کند و خود را به عنوان یکی از تأمین‌کنندگان اصلی تسلیحات باکو معرفی می‌کند (Droin, 2023: 7).

از این رو، در آغاز سال ۲۰۲۳، تنش بین ایران و آذربایجان به بالاترین سطح خود رسید؛ ایران مانورهای نظامی را در نزدیکی مرز آذربایجان برگزار کرد و رئیس‌جمهور الهام علی‌اف آذربایجان اعلام کرد که روابط بین دو کشور در پایین‌ترین سطح خود قرار دارد (Yeo, 2024: 7). می‌توان گفت در حالی که مقامات ایران معتقدند که واکنش این کشور به تشدید درگیری در قره‌باغ، همان‌طور که از نظر سنتی بی‌طرفانه و متعادل بوده است، نگرانی‌های جدی در مورد رفتار آذربایجان و تمایل به حل نظامی دخالت ترکیه و ورود مزدوران به منطقه وجود دارد. علاوه بر این، اظهارات تهران مبنی بر اینکه قلمروهای

¹. Artsakh

حاکمیت ارمنستان به‌ویژه در مورد منطقه جنوبی سیونیک پس از توافق سه‌جانبه ۹ نوامبر خط قرمز ایران است، امنیت ایران را در مناطق شمالی بسیار آسیب‌پذیر می‌کند (Gevorgyan, 2022: 73). یکی از حوزه‌هایی که ممکن است به منافع اقتصادی ایران آسیب برساند، بندی در آتش‌بس است که به آذربایجان اجازه می‌دهد کریدور ترانزیتی را در جنوب ارمنستان ایجاد کند. تاکنون، ارتباطات زمینی بین آذربایجان و جمهوری خودمختار نخجوان از طریق خاک ایران عبور می‌کرد (Mamedov, 2020: 4).

ایران در طول جنگ نقش منفعلانه‌ای ایفا کرد و مستقیماً وارد عمل نشد. در نتیجه، جنگ دوم قره‌باغ منجر به تغییرات ژئوپلیتیکی در منطقه به‌ضرر تهران شده است؛ توازن قدرت تغییر کرد و ترکیه و اسرائیل نقش پیشرو را در منطقه به دست آوردند. هدف نهایی آذربایجان و ترکیه همچنان ایجاد کریدور زنگزور، به عنوان یک کریدور حمل‌ونقل است که به آذربایجان دسترسی بدون مانع به جمهوری خودمختار نخجوان از طریق استان سیونیک ارمنستان را فراهم می‌کند. این گذرگاه می‌تواند مسیرهای حمل‌ونقل استراتژیک جدیدی را برای بازیگرانی مانند جمهوری آذربایجان، ترکیه، ناتو و اسرائیل فراهم کند (Heiran-Nia, 2023: 13).

۵. تاریخچه کریدور زنگزور^۱

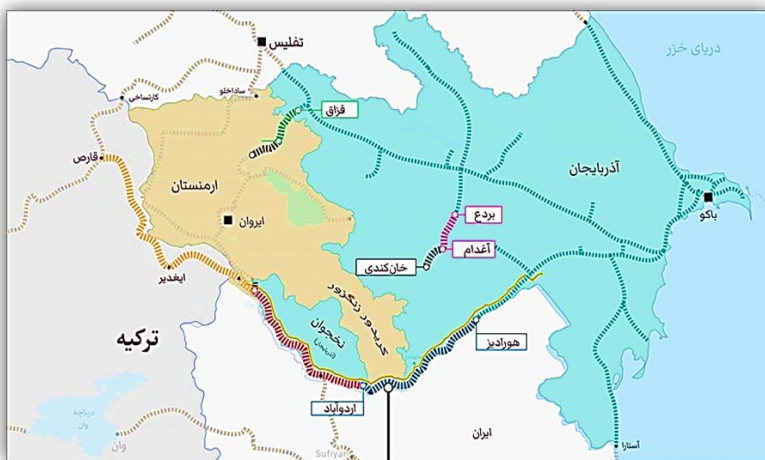
قبل از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، کریدور زنگزور (نقشه ۲). از نظر تاریخی به‌عنوان بخشی از آذربایجان شناخته می‌شد. با این حال، تغییرات قابل توجهی در قرن بیستم، به‌ویژه در سال ۱۹۲۰ به دلیل تصمیمات شوروی، منجر به واگذاری این منطقه به ارمنستان شد. این تصمیم ارتباط زمینی جمهوری آذربایجان و نخجوان را قطع کرد و منزوی شدن نخجوان را به دنبال داشت و ارتباط آن با آذربایجان را به مسیرهای ایران یا ارمنستان محدود کرد. این جدایی جغرافیایی یک مشکل استراتژیک برای آذربایجان ایجاد کرد و توسعه و ارتباطات بین‌المللی آن را محدود کرد. از این رو، به لحاظ تاریخی زنگزور تا زمان اتحاد جماهیر شوروی منطقه‌ای بود که عمدتاً توسط جمعیت ترک مسلمان سکونت داشت و ساختار جمعیتی آن پس از اتصال به ارمنستان توسط اتحاد جماهیر شوروی در دهه ۱۹۲۰ شروع به تغییر کرد. از نظر تاریخی، کریدور زنگزور نقطه اتصال بین فرهنگ‌ها، اقوام و دولت‌های مختلف بوده است. در حال حاضر جمهوری خودمختار نخجوان توسط منطقه مغری از سرزمین اصلی آذربایجان جدا شده است (Dilaver & Kocalar, 2024: 200). از این رو، باید گفت زنگزور منطقه‌ای است که از لحاظ

¹. Zangezur corridor

تاریخی، بخشی از آذربایجان بوده است اما در دهه ۱۹۲۰، اتحاد جماهیر شوروی آن را بخشی از ارمنستان درآورد. این امر باعث شد تا آذربایجان از تنها راه ارتباطی مستقیم زمینی خود با نخجوان محروم کرد. سال‌ها بعد آذربایجانی‌هایی که می‌خواستند بین سرزمین اصلی و منطقه خودمختار سفر کنند، ابتدا باید از مسیر ایران می‌رفتند. در این راستا، یک پیشنهاد برای ایجاد کریدور زنگزور سال‌ها روی میز مانده بود اما پس از پایان جنگ دوم قره‌باغ در سال ۲۰۲۰، بالاخره شروع به تحقق آن شد. یک توافقنامه سه جانبه آتش‌بس بین ارمنستان، آذربایجان و روسیه، قدرت‌های منطقه‌ای، امکان بازگشایی مسیرهای ریلی و جاده‌ای را فراهم کرد که از ارمنستان عبور خواهد کرد (Kirenci, 2023: 1).

در تاریخ ۱۰ نوامبر ۲۰۲۰، روسای جمهور آذربایجان، روسیه و ارمنستان بیانیه‌ای برای پایان دادن به درگیری قره‌باغ و برقراری آتش‌بس در این منطقه امضا کردند. جمهوری ارمنستان برای تسهیل تردد آزاد افراد، خودروها و کالا در هر دو جهت، ایمنی ارتباطات حمل و نقل بین بخش‌های غربی جمهوری آذربایجان و جمهوری خودمختار نخجوان را تضمین کرد. افتتاح کریدور زنگزور چشم‌اندازهای جدیدی را برای کشورهای ترک زبان به‌ویژه کشورهای منطقه ایجاد خواهد کرد. گشایش این کریدور، شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای را گسترش داده و روابط اقتصادی بین کشورهای منطقه را تقویت خواهد کرد. علاوه بر این، موقعیت منطقه را در کریدورهای بین‌المللی مانند کریدور شمال-جنوب و کریدور مرکزی تقویت خواهد کرد. با افتتاح کریدور زنگزور، پیوندهای اقتصادی تقویت شده و در عین حال به امنیت و صلح منطقه‌ای کمک خواهد کرد (Huseyn & Gulahmadov, 2023: 122).

این کریدور در استان سیونیک ارمنستان، هم مرز با ایران به‌عنوان مسیر ارتباطی باکو-نخجوان در نظر گرفته شده است. باکو و آنکارا بر این موضوع تأکید می‌کنند که طبق بیانیه آتش‌بس، ارمنستان موظف است دسترسی بدون مانع و دائمی به نخجوان از مسیر استان سیونیک را تأمین کند؛ دسترسی بدون مانع و دائمی مطابق دیدگاه باکو به معنی عدم حضور پست‌های بازرسی و تأسیسات کنترلی ارمنستان در امتداد این دالان است که عملاً به معنی خروج زنگزور از حاکمیت ایروان و قطع ارتباط مرزی ایران-ارمنستان است (مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، ۱۴۰۲: ۱۵). بنابراین، کریدور زنگزور، مسیرهای تجاری را از اقیانوس آرام به ترکیه باز می‌کند و آسیای مرکزی، منطقه وسیع‌تر دریای خزر، آذربایجان و ارمنستان را به هم متصل می‌کند در حالی که فرصتی برای گسترش شبکه راه‌آهن بین روسیه، آذربایجان، ترکیه، ارمنستان و ایران فراهم می‌کند (Ismailzade & Babayev, 2021: 3).

نقشه ۲. نمای کریدر زنگزور و همسایگان

Source: <https://www.aa.com.tr/fa/3001956>

۶. منافع آذربایجان، ترکیه و اسرائیل از ایجاد کریدور

از آنجایی که چندین بازیگر، منافع متفاوتی در کریدور زنگزور دارند، منافع متضاد نیز تنش را در منطقه شعله‌ور می‌کند. افتتاح این کریدور، ارتباط بین همه کشورهای منطقه و سایر مناطق را آسان‌تر خواهد کرد و تنش‌ها با روابط اقتصادی جدید و همچنین افزایش رفاه با تقویت روابط تجاری و لجستیکی جایگزین خواهد شد (Ketenci, 2022: 1-3). همه کشورهای منطقه می‌توانند از فرصت‌های ناشی از افتتاح کریدور زنگزور که باعث گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و افزایش اعتماد متقابل خواهد شد، بهره‌مند شوند؛ با افتتاح کریدور زنگزور، یک «شریان» جدید در شبکه حمل‌ونقل بین اروپا و آسیا ایجاد خواهد شد. این در نهایت بر روابط اقتصادی و تجاری بین غرب و شرق و همچنین بین کشورهای منطقه تأثیر مثبت خواهد گذاشت (Gawliczek & Iskandarov, 2023: 50).

۶-۱. آذربایجان

از زمان امضای توافقنامه آتش‌بس سه‌جانبه ۹ نوامبر ۲۰۲۰ که خواستار ساخت ارتباطات حمل‌ونقل بین آذربایجان و منطقه خودمختار نخجوان از طریق جنوب ارمنستان است، آذربایجان بر ایجاد «کریدور زنگزور» اصرار داشته است (Minoyan, 2024: 1). ایجاد کریدور زنگزور، باعث پایان یافتن حصر ۳۰ ساله نخجوان، کوتاه شدن ۳۴۰ کیلومتری مسیر ترانزیتی آذربایجان با ترکیه، حذف یکی از اهرم‌های تأثیر راهبردی ایران بر این کشور با ایجاد یک آلترناتیو امن برای دسترسی به نخجوان، الحاق رسمی

برخی از سرزمین‌های مورد منازعه با ارمنستان و ایجاد یک اهرم سیاسی برای فشار بر این کشور از طریق تنظیم‌گری ترانزیت ارمنستان با روسیه است. همچنین این دالان یک بدیل ترانزیتی برای دسترسی آذربایجان به دریای سیاه ایجاد می‌کند و باعث افزایش نقش بازیگری آذربایجان در برخی معادلات فرا منطقه‌ای و جهانی می‌شود که از جمله می‌توان به تأثیرگذاری بر مسیر ترانزیتی روسیه، چین و بازار انرژی اروپا اشاره کرد (جاجانی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۸۵). بنابراین، اگر کریدور باز شود آذربایجانی‌ها دیگر نیازی به عبور از ایران برای سفر به نخجوان نخواهند داشت و نفوذ تهران را کاهش می‌دهند (Shokri, 2024: 1-3).

بر این اساس، چندین انگیزه استراتژیک احتمالاً محرک تمرکز علی‌اف بر کریدور زنگزور است؛ اولاً، آذربایجان چشم‌انداز ژئوپلیتیکی تغییر یافته پس از جنگ دوم قره‌باغ را تشخیص می‌دهد. پس از دهه‌ها هدایت خواسته‌های قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی متغیر مانند ایالات متحده، روسیه، ایران و باکو اکنون به دنبال نقش فعالانه‌تری در شکل‌دهی این واقعیت جدید است. ثانیاً، مشغولیت روسیه با اوکراین فرصتی مناسب برای آذربایجان ایجاد می‌کند و با منحرف شدن توجه مسکو و حمایت از همکاری منطقه‌ای، باکو پنجره‌ای برای پیشبرد منافع خود می‌بیند. ثالثاً، علی‌اف احتمالاً کریدور را سکویی برای منطقه‌گرایی حمایت‌شده توسط دولت می‌داند و هدف دارد تا مسائل حل‌نشده با ارمنستان را از طریق پروژه‌های مشترک حل و فصل کند و به گفته وی این رویکرد می‌تواند راه را برای ادغام منطقه‌ای گسترده‌تر و تقویت ثبات هموار کند (OZtarsu, 2024: 2).

همچنین این کریدور از اهداف ژئوپلیتیکی بزرگ‌تر آذربایجان برای تأیید مجدد رهبری خود در اتصال و تجارت منطقه‌ای و ایجاد نفوذ در قفقاز جنوبی حمایت می‌کند (Shokri, 2024: 3). بنابراین، می‌توان گفت آذربایجان به واسطه اجرای این کریدور قادر است به بخش نخجوان خود که سال‌هاست از آن جدا شده، متصل شود که خود تقویت یکپارچگی ملی را برای این کشور به دنبال دارد. همچنین می‌تواند از طریق آن نفوذ و تأثیرگذاری خود را در منطقه افزایش دهد و از فرصت‌های اقتصادی خاصی که این کریدور برای کشور مذکور ایجاد می‌کند، بهره‌مند شود.

۲-۶. ترکیه

ایجاد کریدور زنگزور برای ترکیه مزایایی بسیاری خواهد داشت که از جمله می‌توان به تأمین و تضمین تجارت با آذربایجان اشاره کرد که هم پیمان تجاری و سیاسی اصلی این کشور در منطقه است؛ دسترسی به آسیای مرکزی از طریق دریای خزر یک مزیت رقابتی دیگر برای ترکیه در این زمینه می‌باشد. کاهش

وابستگی ترانزیتی این کشور به ایران برای دسترسی به نخجوان و ایجاد تعادل در تقابل تجاری و هژمونیک با روسیه در برخی جنبه‌ها از دیگر مزیت‌های این کریدور برای ترکیه است (جاجانی و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۸۵). ترکیه، همراه با آذربایجان، یکی از آشکارترین «بهره‌داران» (هم از نظر اقتصادی و هم سیاسی) و لابی‌گر کریدور فرضی است. در سال‌های اخیر، رهبری ترکیه به این موضوع فکر کرده است که این کشور را به یک مرکز حمل‌ونقل بین‌المللی کالا از شرق به غرب و بالعکس تبدیل کند. اجرای پروژه کریدور زنگزور می‌تواند برای توسعه بیشتر زیرساخت‌های حمل‌ونقل و در نتیجه خدمات در مناطق شرقی ترکیه، مجاور مرز ترکیه و آذربایجان مفید باشد (Chedia, 2024: 5).

این کریدور با اهداف ژئوپلیتیکی بزرگ‌تر ترکیه به‌ویژه در مورد تقویت روابط با کشورهای ترک زبان که شامل آذربایجان و آسیای مرکزی می‌باشد، همسو است. ترکیه با ایجاد یک مسیر مستقیم از طریق قفقاز جنوبی امیدوار است روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خود را با کشورهایی که به‌زبان‌های ترکی صحبت می‌کنند، تقویت کند. ترکیه با استفاده از این رابطه می‌تواند موانع ژئوپلیتیکی ارائه شده توسط روسیه و ایران را برطرف کند و موقعیت رهبری خود را در سازمان کشورهای ترک^۱ حفظ کند. در نتیجه، کریدور زنگزور برای برنامه بلندمدت ترکیه جهت ادغام بیشتر با کشورهای ترک زبان، ترویج تجارت و همکاری منطقه‌ای، ضروری است. ترکیه حامی بزرگ کریدور زنگزور است زیرا آن را دارایی استراتژیک مهمی می‌داند که با اهداف ژئوپلیتیکی خود برای تقویت روابط با آسیای مرکزی و گسترش نفوذ خود در سراسر کشورهای ترک زبان مطابقت دارد. این کریدور با دور زدن ایران و روسیه، مسیر مستقیمی به دریای خزر و فراتر از آن به ترکیه می‌دهد و اهمیت آن را در تجارت منطقه‌ای و حمل‌ونقل انرژی افزایش می‌دهد. ترکیه این تلاش را برای تقویت روابط خود با آذربایجان و سایر کشورهای ترک‌زبان و گسترش نفوذ ژئوپلیتیکی و اقتصادی خود، حیاتی می‌داند (Shokri, 2024: 4). با افتتاح کریدور زنگزور، روابط اقتصادی، لجستیکی و سیاسی کشورهای ترک تقویت خواهد شد؛ کریدور زنگزور ظرفیت تبدیل شدن به ستاره درخشان کشورهای ترک زبان را دارد (Ketenci, 2022: 2). از این رو، ترکیه می‌تواند کوتاه‌ترین و سودمندترین مسیر را به آسیای مرکزی به دست آورد که از جمله قادر است جایگاه خود را در منطقه پرجمعیت که سهم جمعیت ترک‌زبان آن حدود ۷۰ درصد می‌باشد، تقویت کند. بعلاوه، این واقعیت که کریدور زنگزور یک مسیر ترانزیت جدید بین روسیه و ترکیه ارائه

می‌دهد که از گرجستان عبور نمی‌کند، تغییر مهم دیگری در عرصه منطقه‌ای است. این مسیر تسهیل حمل‌ونقل کالا از چین به استان‌های شرقی ترکیه و سپس به اروپا از طریق دریای مدیترانه یا تنگه‌های استانبول را تسهیل خواهد کرد. در واقع، این نوآوری نیز با استراتژی‌های متنوع‌سازی حمل‌ونقل ترکیه و چین همسو است؛ بنابراین، با توجه به ادغام در کریدور حمل‌ونقل شرق غرب در آینده نزدیک، کریدور زنگزور می‌تواند به عنوان یک مسیر تجاری مهم بین بازارهای اروپا و آسیا عمل کند (Ahmadkhanli, 2021: 1-2). از این رو، ترکیه با استفاده از کریدور زنگزور به عنوان دروازه‌ای به آسیای مرکزی، قادر خواهد بود روابط اقتصادی خود را با کشورهای ترک زبان تقویت کند؛ همچنین، ترکیه یک کریدور لجستیکی جدید برای اتصال آسیای مرکزی و چین خواهد داشت (Ismailzade & Babayev, 2021: 5). علاوه بر این، افتتاح کریدور زنگزور می‌تواند راهی برای تقویت روابط گردشگری بین دو کشور آذربایجان و ترکیه باشد. با اتصال منطقه نخجوان آذربایجان به ترکیه، این کریدور می‌تواند طیف وسیع‌تری از مقاصد را به گردشگران ارائه دهد. در عین حال، خطوط لوله برای حمل‌ونقل انرژی و توسعه زیرساخت‌های مرزی می‌تواند به ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای رشد صنعت گردشگری کمک کند. با این حال، در کنار این مزایای بالقوه، برخی چالش‌ها نیز وجود دارد. در نتیجه، کریدور زنگزور، ظرفیت بالایی برای رشد صنعت گردشگری بین آذربایجان و ترکیه دارد. این مطالعه تأکید می‌کند که گردشگری می‌تواند کاتالیزوری برای همکاری و توسعه منطقه‌ای باشد. با این حال، برای استفاده کامل از این فرصت‌ها، عواملی مانند امنیت، توسعه زیرساخت‌ها و ترویج باید در نظر گرفته شوند (Kaya & Onat, 2024: 21).

به‌طور کلی، افتتاح کریدور زنگزور می‌تواند به ترکیه اجازه دهد تا جای پای محکم‌تر در منطقه داشته باشد. ایجاد کریدور می‌تواند باعث نفوذ بیشتر این کشور در منطقه قفقاز شود و به‌عنوان یک مسیر تجاری بین ترکیه و آسیای مرکزی باعث توسعه اقتصادی ترکیه شود. همچنین، این پروژه می‌تواند تقویت روابط تاریخی و فرهنگی ترکیه و آذربایجان را در پی داشته باشد و باعث شود رابطه ترکیه با کشورهای ترک زبان در منطقه را بیش از پیش مستحکم‌تر شود. مزایای دیگر ایجاد کریدور زنگزور برای ترکیه می‌تواند این باشد که به رقیب دیرینه خود یعنی ایران در منطقه قفقاز ضربه بزند و از طریق مسیرهای جدید تجاری وابستگی خود به ایران را کاهش دهد.

ابتکار کریدور حمل و نقل زنگزور به عنوان یک عنصر حیاتی در پویایی ژئوپلیتیک قفقاز جنوبی ظاهر شده است که پیامدهای گسترده‌ای برای بازیگران بین‌المللی از جمله اسرائیل، دارد. از دیدگاه اسرائیل، اهمیت کریدور زنگزور در ظرفیت آن برای تغییر تعادل ژئوپلیتیکی به شیوه‌ای نهفته است که می‌تواند هم با منافع استراتژیک اسرائیل همسو باشد و هم به چالش بکشد (Kazantsev & Vaisman, 2024: 3). برای اسرائیل، اصلی‌ترین منافع استراتژیک در این وضعیت، مطابق با نگرانی‌های امنیتی ملی خود، ادامه همکاری استراتژیک با آذربایجان و حمایت از ایجاد کریدور زنگزور است. لازم به ذکر است که اسرائیل در حال حاضر علاقه‌ای به گسترش نفوذ ترکیه در فضای پس از شوروی، به ویژه در قفقاز جنوبی به دلیل سیاست‌های اردوغان ندارد؛ چراکه اردوغان به کشورهای پس از شوروی فشار آورده است تا موضع جمعی ضد اسرائیلی در جنگ غزه اتخاذ کنند.

با این حال، روابط اسرائیل با ترکیه پیچیده است و ممکن است زمانی در آینده فرا برسد که گسترش نفوذ ترکیه در منطقه بتواند با ارائه جایگزینی برای نفوذ چین و روسیه که روابط اسرائیل با آن‌ها نیز به دلیل درگیری غزه رو به وخامت گذاشته است، به نفع اسرائیل باشد؛ این امر به اولویت احتمالی دیگر در سیاست اسرائیل در قبال زنگزور منجر می‌شود. اسرائیل نمی‌خواهد ارمنستان که نفوذ روسیه در آن در حال کاهش است به حوزه نفوذ ایران تبدیل شود و به یکی دیگر از عوامل نیابتی در اکوسیستم ایران برای استفاده در جنگ علیه اسرائیل تبدیل شود. در راستای این هدف، اسرائیل باید از دولت پاشینیان و تلاش‌های آن برای روی آوردن به غرب با کنار گذاشتن اتحاد قدیمی خود با روسیه حمایت کند. بازگشت به اتحاد استراتژیک بین ارمنستان و روسیه با توجه به نزدیکی روزافزون مسکو و تهران برای اسرائیل نامطلوب خواهد بود. اسرائیل همچنین باید در نظر داشته باشد که ساخت کریدور زنگزور می‌تواند پیامدهای قابل توجهی برای آینده قفقاز جنوبی و منطقه دریای خزر داشته باشد.

ترانزیت کالاهای آسیای مرکزی به اروپا از طریق ترکیه می‌تواند استقلال کشورهای آسیای مرکزی را از روسیه، چین و ایران به طور قابل توجهی تقویت کند. همچنین شانس اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های انرژی فراخزر را افزایش می‌دهد که می‌تواند امنیت انرژی اروپا را به شدت افزایش دهد. این با سیاست ائتلاف غرب در فضای پس از شوروی همسو است. به طور کلی، اسرائیل بخشی از این ائتلاف است، اگرچه دارای منافع ملی خود است که با هدف تضمین امنیت خود در برابر ایران و جلوگیری از تبدیل ارمنستان به متحد نیابتی دیگر درگیری ایران با اسرائیل است (Kazantsev-Vaisman, 2024: 4). اخیراً

اسرائیل به طور فعال در حال تقویت نظامی و تکنولوژیکی آذربایجان است؛ هدف اصلی این سیاست ایجاد مناطق نفوذ در اطراف ایران است. با این حال، مشکل این است که آذربایجان تمام پتانسیل انباشته شده را نه علیه ایران، بلکه علیه ارمنستان هدایت می‌کند. سلاح‌ها، تجهیزات نظامی و فناوری‌های مدرن ارائه شده توسط اسرائیل به آذربایجان، در جنگ اخیر در قره‌باغ علیه طرف ارمنی به طور فعال استفاده شد و برتری تکنولوژیکی کیفی بود که به کلید پیروزی آذربایجان تبدیل شد (Melkonian, 2023: 1).

بنابراین، همکاری بین باکو و تل‌آویو با هدف کنترل و مهار ایران، شامل ساخت ایستگاه‌های جاسوسی الکترونیکی در مرزهای جنوبی آذربایجان برای نظارت بر فعالیت‌های ایران بود. با این حال، همکاری بین اسرائیل و آذربایجان محدود به بخش نظامی نیست بلکه به پروژه‌های اقتصادی نیز گسترش یافته است. شرکت‌های اسرائیلی در پروژه‌های بازسازی در مناطق «آزاد شده» قره‌باغ شرکت می‌کنند. تل‌آویو همچنین تخصص خود را در تولید محصولات کشاورزی، به‌ویژه کشت گندم، برای رسیدگی به کمبود جهانی ناشی از جنگ در اوکراین متعهد کرده است. در نهایت، باید توجه داشت که اسرائیل به شدت به نفت باکو وابسته است و طبق داده‌های پلتفرم آنالاین (که نوعی از تجسم داده‌ها و توزیع آن است که بر روی جغرافیا و پویایی فعالیت‌های اقتصادی متمرکز می‌باشد)، ۶۵ درصد نفت خام خود را در سال ۲۰۲۱ از آذربایجان وارد کرده است (Coppolecchia, 2023: 5).

از اینرو، سومین کشور که از طریق اجرای کریدور زنگزور به دنبال منافع خود می‌باشد، اسرائیل می‌باشد. این کشور از طریق ایجاد کریدور زنگزور به دنبال تقویت موقعیت استراتژیک خود در قفقاز جنوبی می‌باشد تا بدین واسطه بتواند ایران را مهار کند و مانع گسترش نفوذ این کشور در این منطقه باشد. از سوی دیگر اسرائیل به دنبال سود بیشتر از طریق فروش تسلیحات خود به آذربایجان می‌باشد. قابل ذکر است همکاری آذربایجان، ترکیه و اسرائیل در منطقه به معنی شکل‌گیری یک محور و جبهه جدید علیه ایران است. بنابراین با توجه به کاربرد نظریه بازی‌ها می‌توان گفت هر یک از این بازیگران به دنبال دستیابی به منافع خود از اجرای کریدور زنگزور هستند؛ سه بازیگر مذکور با اتحاد، ائتلاف و همکاری با هم می‌توانند موقعیت خود را تقویت کنند و به منافع خود برسند. در مقابل این جبهه، ایران نیز می‌تواند از طریق همکاری با کشورهایمانند روسیه و ارمنستان می‌تواند مانع از اجرای این پروژه شود.

۷. پیامدهای اجرای کریدور زنگزور برای ایران

ایران، کریدور زنگزور را تهدیدی برای موقعیت خود به عنوان یک کشور حیاتی که به عنوان مسیر ترانزیت برای کالاهای در حال حرکت بین شرق و غرب استفاده می شود، می داند. این کریدور با دور زدن ایران، اهمیت استراتژیک آن را از نظر مسیرهای تجاری منطقه ای کاهش می دهد. بعلاوه، این کریدور ممکن است با تقویت روابط بین ترکیه و آذربایجان و احتمالاً قطع دسترسی مستقیم ایران به ارمنستان، یک متحد منطقه ای حیاتی، نفوذ تهران را در قفقاز جنوبی کاهش دهد (Shokri, 2024: 4). یکی از نگرانی های اصلی ایران، کاهش نفوذ منطقه ای خود است؛ با ایجاد این کریدور، ترکیه و آذربایجان می توانند ارتباطات اقتصادی و سیاسی خود را تقویت کرده و نفوذ ایران در منطقه را محدود کنند. این می تواند به کاهش نفوذ ایران در آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی منجر شود (Haj Jasem, 2024: 1-4).

ایران در گذشته به عنوان یک مسیر ترانزیتی مهم بین کشورهای آسیای مرکزی و اروپا عمل می کرد. با ایجاد کریدور زنگزور، این نقش ایران می تواند کاهش یابد، زیرا این کریدور می تواند به عنوان یک مسیر جایگزین برای حمل و نقل کالا و انرژی مورد استفاده قرار گیرد (Haj Jasem, 2024: 1). ایران کریدور زنگزور را تلاشی برای محروم کردن خود از درآمد حاصل از عبور صادرات ترکیه به کشورهای آسیای مرکزی و همچنین عوارضی که بر کامیون های آذربایجانی که به منطقه نخجوان واقع در داخل ارمنستان می روند، می داند. اگر زمانی کریدور تکمیل شود، کامیونها مجبور نخواهند بود از خاک ایران استفاده کنند و کامیون های ایرانی برای سفر به آذربایجان و استفاده از کریدور در مرز با ارمنستان، مجبور به پرداخت عوارض خواهند بود. ایران معتقد است که کریدور زنگزور اساساً یک پروژه مشترک آذربایجان و ترکیه است که توسط ایالات متحده و اتحادیه اروپا حمایت می شود و قرار است ارتباطی بین ترکیه و متحدش آذربایجان ایجاد کند و به آن دسترسی به دریای خزر را بدهد که همچنین به ترکیه کمک می کند تا به کشورهای آسیای مرکزی دسترسی پیدا کند. بعلاوه، کریدور سریع ترین مسیر به هند، چین و جنوب شرقی آسیا است که به این معنی است که نفوذ ایران در این منطقه تضعیف خواهد شد (Haridy, 2022: 1).

طی سال های اخیر پروژه صادرات گاز طبیعی و نفت ترکمنستان و قزاقستان از طریق خط لوله دریای خزر به آذربایجان، ترکیه و در نهایت اروپا به صورت جدی مطرح شده که این پروژه نیز با مخالفت ایران روبرو است. با افتتاح دالان زنگزور، احتمالاً اهمیت اقتصادی و سیاسی ایران برای کشورهای ترک به شدت کاهش خواهد یافت (کوچ، ۲۰۲۳: خبرگزاری آنا دولو). به همین دلیل است که نخبگان ایران

نگران‌اند که توسعه کریدور زنگزور ارزش ژئو-اقتصادی کشور را به چهار دلیل اصلی کاهش دهد؛ اول، تهران ویژگی خود را به‌عنوان اتصال اصلی بین سرزمین آذربایجان و جمهوری خودمختار نخجوان از دست خواهد داد. دوم، ایران نقش وحدت‌بخش خود بین ترکیه و آسیای مرکزی را از دست خواهد داد. سوم، این کشور نقطه تلاقی خود با اتحادیه اقتصادی اوراسیا^۱ را از دست خواهد داد و چهارم، پس از جنگ روسیه و اوکراین با افزایش ارزش استراتژیک کریدور میانی، کریدور زنگزور نقش مرکزی ایران را در حمل‌ونقل بین شرق و غرب را بیش از پیش کاهش خواهد داد (Veliyev, 2022: 4).

همچنین یکی از منابع اصلی تنش ایران در مورد کریدور زنگزور، ظاهراً افزایش نفوذ کشورهای ترک‌زبان مانند ترکیه و آذربایجان در منطقه است. تهران همواره نسبت به گسترش همکاری‌های ترک‌زبانان به‌ویژه با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از جمعیت ایران را اقوام آذری تشکیل می‌دهند، محتاط بوده است. نگرانی‌های ایران در مورد افزایش همبستگی ترک‌زبانان ناشی از این باور است که می‌تواند احساسات ملی‌گرایانه را در داخل کشور تحریک کند (Veliyev, 2024: 3). به‌نظر می‌رسد مقامات آذربایجان و ترکیه در تلاش‌اند تا از طریق این پروژه، «اتحاد کشورهای ترک‌زبان» را پیش ببرند. بحث فزاینده در مورد اتحاد کشورهای ترک‌زبان با اظهارات در مورد اتحاد همه مردم آذربایجان (از جمله کسانی که در ایران زندگی می‌کنند) همراه بوده است. ساخت کریدور زنگزور، می‌تواند نفوذ آذربایجان و ترکیه را در مرز شمالی ایران افزایش دهد و در نتیجه، احساسات جدایی‌طلبانه در میان آذربایجانی‌های ایران را احیا کند (Koolae & Rashidi, 2024: 4).

همان‌طور که مشاهده می‌کنیم اجرای کریدور زنگزور، می‌تواند پیامدهایی نظیر پیامدهای ژئوپلیتیکی، اقتصادی، امنیتی و فرهنگی برای ایران به دنبال داشته باشد. اجرای این کریدور، می‌تواند توازن قدرت را در منطقه قفقاز جنوبی به‌ضرر ایران و به نفع آذربایجان و ترکیه تغییر دهد و همچنین، باعث شکل‌گیری یک محور ضد ایرانی در این منطقه شود. بنابراین می‌توان گفت شکل‌گیری جبهه و محور جدید علیه ایران در منطقه مذکور که تهدید منافع ایران در منطقه را در پی دارد می‌تواند به ایجاد بازی رقابتی برد-باخت برای هر یک از بازیگران حاضر در این بازی شود.

¹. Eurasian Economic Union (EEU)

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، با بهره‌گیری از نظریه بازی‌ها به تحلیل و بررسی این مسئله پرداخته شده است که تلاش‌های هماهنگ سه کشور اسرائیل، آذربایجان و ترکیه از سال ۲۰۲۰ و بعد از جنگ قره باغ دوم تا سال ۲۰۲۴ در ایجاد کریدور زنگزور چه پیامدهای برای جمهوری اسلامی ایران داشته است؟ در همین راستا باید گفت وجود بازیگران متعدد در منطقه قفقاز جنوبی باعث رقابتی شدن این منطقه شده است و مسئله و بحث مربوط به ایجاد کریدور زنگزور سبب گردیده تا این منطقه از اهمیت بیشتری برخوردار شود و این اهمیت برای کشورهایی همانند ترکیه، اسرائیل، اهمیت آن چندین برابر شود و نفوذ این کشورها در منطقه و نزدیکی آن‌ها به آذربایجان باعث تهدید امنیتی برای دیگر بازیگران منطقه قفقاز جنوبی یعنی ایران شده است.

سه بازیگر آذربایجان، ترکیه و اسرائیل که به دنبال اجرای این پروژه هستند و از اجرای این کریدور حمایت کرده‌اند هر کدام به نحوی سعی دارند که از این طریق به منافع خود دست یابند و از این پروژه به عنوان اهرم فشاری بر ایران استفاده کنند و نفوذ این کشور را در منطقه قفقاز کاهش دهد. در صورتی که این سه بازیگر به هدف خود برسند و اگر این پروژه اجرا شود ایران از نظر اقتصادی در تنگنا قرار خواهد گرفت؛ چرا که دسترسی آن به بازارهای منطقه و آسیای مرکزی و همچنین اروپا قطع خواهد شد و به نوعی می‌توان گفت ایران دچار خفگی ژئوپلیتیکی خواهد شد. علاوه بر این، همان‌طور که اشاره شده است اجرای کریدور زنگزور، باعث به هم خوردن توازن قدرت در منطقه به ضرر ایران و به نفع ترکیه می‌شود و نفوذ ترکیه در منطقه را تقویت خواهد کرد.

بنابراین می‌توان گفت تغییر معادلات ژئوپلیتیکی منطقه قفقاز منافع ایران را در زمینه‌های اقتصادی و امنیتی تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌طور کلی رقابت در منطقه قفقاز و بر سر کریدور زنگزور که یک طرف آن سه کشور آذربایجان، ترکیه و اسرائیل و طرف دیگر ایران است، می‌تواند افزایش تنش‌ها در این منطقه را در پی داشته باشد و تهدید جدی علیه ایران محسوب شود و ایران را به ائتلاف با کشورهای مانند روسیه و ارمنستان وادار کند. بنابراین، این رقابت و بازی می‌تواند برای هر یک از بازیگران نتایج متفاوتی داشته باشد و باعث برد-باخت هر کدام از آن‌ها در رسیدن به منافع‌شان شود.

در مجموع، جهت توجه به اهمیت استراتژیک کریدور زنگزور و تأثیر اجرای آن بر موقعیت ژئوپلیتیکی و اقتصادی ایران، پیشنهاد می‌شود برای استفاده حداکثری از این پروژه در راستای منافع خود و کاهش پیامدهای منفی آن، ایران روابط و همکاری خود را با دو کشور روسیه و ارمنستان گسترده‌تر

کند تا از این طریق از کاهش نفوذ خود در این منطقه جلوگیری کند و نقش فعالی در منطقه ایفا کند. بعلاوه، مسئولین سیاست خارجی ایران می‌توانند با مذاکرات مستقیم و چندجانبه با ارمنستان و آذربایجان نقش کلیدی خود در منطقه را تقویت کنند تا از این طریق ایران بتواند بر روند اجرای کریدور زنگزور تأثیر بگذارد و منافع ملی خود را در این منطقه از دست ندهد. پیشنهاد می‌شود ایران زیرساخت‌های حمل‌ونقل خود در مناطق مرزی با ارمنستان و آذربایجان توسعه دهد و از این طریق یک مسیر ترانزیتی برای خود ایجاد کند؛ همچنین ایران می‌تواند با ایجاد و توسعه کریدور شمال-جنوب به‌عنوان یک مسیر جایگزین برای کریدور زنگزور موقعیت خود را در تجارت بین‌المللی تقویت کند.

References

- Bordbar, M. (2016). Geopolitical factors and regional stability: A case study of the South Caucasus. *World Policy: A Quarterly Journal*, (1), 209–239. (In Persian)
- Jajani, M., et al. (2023). Variable study and structural-exploratory analysis of Zangezur Corridor establishment on Iran's security: Developing the most locally compatible scenario. *Journal of Basij Strategic Studies*, 26(100), 177–205. (In Persian)
- Kuch, M. (2023). Why is Iran opposed to the opening of the Zangezur Corridor? <https://www.aa.com.tr/fa/3001956> (In Persian)
- Griffiths, M. (2021). *Encyclopedia of international relations and global politics* (A. Tayeb, Trans.). Nashr-e Ney Publications. (In Persian)
- Valigholizadeh, A. (2016). Expounding South Caucasus geo-economic importance in the economic promotion of Aras Free Zone. *Geopolitics Quarterly*, 11(1), 135–156. (In Persian)
- Valigholizadeh, A. (2023). Zangezur Corridor: Its implications for Iran's geoeconomic position. Research Center of the Iranian Chamber of Commerce. (In Persian)
- Ahmadkhanli, J. (2021). The importance of the Zangezur corridor in three dimensions. <https://top-center.org/en/expert-opinion/3247/the-importance-of-the-zangezur-corridor-in-three-dimensions>
- Bekiarova, N. (2019). South Caucasus as a region of strategic importance. *IJASOS-International E-Journal of Advances in Social Sciences*, 5(14), 1016–1025.
- Bekius, F., & Gomes, L. S. (2023). A framework to design game theory-based interventions for strategic analysis of real-world problems with stakeholders. *European Journal of Operational Research*, 309, 925–938.
- Benthem, J., & Eijck, J. (2009). Game theory, logic and rational choice. Amsterdam University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt46n2rz.14>
- Broers, L. (2021). Analysing the Second Karabakh War. <https://www.c-r.org/news-and-insight/analysing-second-karabakh-war>
- Casajus, A. (1965). Beyond basic structures in game theory. Doctoral dissertation, Universität Leipzig.

- Chedia, A. (2024). Zangezur Corridor: Economic potential and political constraints. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/zangezur-corridor>
- Coppolecchia, S. (2024). The Zangezur Corridor and the diverging interests of Russia, Iran, and Turkey. <https://iari.site/2024/09/26/the-zangezur-corridor-and-the-diverging-interests-of-russia-iran-and-turkey>
- Coppolecchia, S. (2023). Beyond borders: The Israel-Azerbaijan understanding between containment and cooperation. *Journal of Central Eurasia Studies*, 16(2), 75–100.
- Correa, H. (2001). Game theory as an instrument for the analysis of international relations. *Business & IT*, 187–208.
- Dixit, A. (2024). Game theory explained. <https://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/nash-game>
- Droin, M. (2023). A renewed Nagorno-Karabakh conflict: Reading between the front lines. <https://www.csis.org/analysis/renewed-nagorno-karabakh-conflict-reading-between-front-lines>
- Eskafi, S. H., et al. (2015). Designing a performance measurement system for supply chain using balanced scorecard, path analysis, cooperative game theory and evolutionary game theory: A case study. *International Journal of Industrial Engineering Computations*, 6, 157–172.
- Gawliczek, P., & Iskandarov, Kh. (2023). The Zangezur corridor as part of the global transport route (against the backdrop of power games in the South Caucasus region). <https://doi.org/10.35467/sdq/161993>
- Gevorgyan, A. (2022). The Nagorno-Karabakh conflict and Iran's regional policy. DOI: 1673/18294502-22.14-730.56
- Guner, S. (2012). A short note on the use of game theory in analyses of international relations. <https://www.e-ir.info/2012/06/21/a-short-note-on-the-use-of-game-theory-in-analyses-of-international-relations>
- Haj Jasem, B. (2024). The South Caucasus and Iran's complex calculations. <https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/columns/eurasian-policy/the-south-caucasus-and-iran-s-complex-calculations>
- Hammoudi, A., & Daidj, N. (2018). The conceptual framework of game theory and presentation of some simple games. ISTE Ltd and John Wiley & Sons, Inc.
- Haridy, Sh. (2022). Examining the Iranian-Azeri tensions over Zangezur Corridor. <https://futureuae.com/enus/Mainpage/Item/7826/vicious-cycle-examining-the-iranian-azeri-tensions-over-zangezur-corridor>
- Hayes, A. (2024). Game theory: A comprehensive guide. <https://www.investopedia.com/terms/g/gametheory.asp>
- Heiran-Nia, J. (2023). The second Karabakh war and Iran's interests. *Geopolitical Report*, 2, 11–19.
- Ho, E., et al. (2022). Game theory in defence applications: A review. *Sensors*, 22(1032), 1–40. <https://doi.org/10.3390/s22031032>
- Hoory, M. (2024). Turkey and Azerbaijan announce plans to complete “Zangezur Corridor.” <https://armenianweekly.com/2024/01/10>
- Hotz, H. (2006). A short introduction to game theory. <https://www.theorie.physik.uni-muenchen.de>

- Huseyn, M., & Huseyn, R. (2023). The Zangazur Corridor as the new haulage hub for integration and cooperation in the South Caucasus. *Business & IT*, 121–128.
- Ismailzade, F., & Babayev, B. (2021). The economic importance of the South Caucasus Zangazur Corridor. MPRA Paper No. 121335. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/121335/>
- Kaya, E. K. Y., & Onat, G. (2024). Azerbaijan and Türkiye's tourism ties: The role of Zangezur Corridor. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 6(1), 16–27.
- Kazantsev-Vaisman, A. (2024). Israeli interests in the Caucasus: The Zangezur Corridor. <https://www.jns.org/israeli-interests-in-the-caucasus-the-zangezur-corridor>
- Ketenci, A. (2022). 3 questions - Importance of Zangezur Corridor for the region explained. <https://www.aa.com.tr/en/analysis/3-questions-importance-of-zangezur-corridor-for-the-region>
- Kocalar, A. C., & Dilaver, H. (2024). The role of the Nakchivan (Zangezur) Corridor in transportation and regional development and its international economic significance. <https://www.igi-global.com/chapter/the-role-of-the-nakchivan-zangezur-corridor-in-transportation-and-regional-development-and-its-international-economic-significance/345722>
- Koolae, E., & Rashidi, A. (2024). The Zangezur Corridor and threats to the interests of the Islamic Republic of Iran in the South Caucasus. *Caucasus Analytical Digest*, 136, 3–6. <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000657553>
- Mahamad, A. (2024). Zangezur Corridor: Russia and Iran in conflict over Caucasus link. <https://iranwire.com/en/politics/133729-zangezur-corridor-russia-and-iran-in-conflict-over-caucasus-link>
- Mamedov, E. (2020). Perspectives: How Iran views the Nagorno-Karabakh truce. <https://eurasianet.org/perspectives-how-iran-views-the-nagorno-karabakh-truce>
- McCarty, N., & Meirowitz, A. (2007). *Political game theory: An introduction*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511813122>
- Melkonian, S. (2023). Why should Israel oppose the ‘Zangezur Corridor’? <https://blogs.timesofisrael.com/why-should-israel-oppose-the-zangezur-corridor>
- Oztarsu, M. (2024). Opinion – Why Armenia and Azerbaijan diverge on the Zangezur Corridor. <https://www.e-ir.info/2024/02/07/opinion-why-armenia-and-azerbaijan-diverge-on-the-zangezur-corridor>
- Priego, A. (2007). Armenia-Iran relations and their implications for Nagorno-Karabakh. *Comentarios UNISCI*, (1), 1–2.
- Shokri, U. (2024). Geopolitical rivalries in the South Caucasus: Evaluating the Aras Corridor as an alternative to Zangezur. <https://trendsresearch.org>
- Shokri, U. (2024). Why Iran opposes Azerbaijan’s Zangezur Corridor Project. <https://gulrif.org/why-iran-opposes-azerbaijans-zangezur-corridor-project>
- Tsafatsion, L. (2019). Game theory: Basic concepts and terminology. International College of Management, Sydney (ICMS).
- Traulsen, A., & Glynatsi, N. E. (2022). The future of theoretical evolutionary game theory. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>
- Vaisman Kazantsev, A. (2024). The issue of the Zangezur Corridor: International contradictions and Israeli interests. <https://besacenter.org/the-issue-of-the-zangezur-corridor-international-contradictions-and-israeli-interests>

- Veliyev, C. (2022). Iran's frustrations with the Zangezur Corridor. *Eurasia Daily Monitor*, 19(140). <https://jamestown.org/program/irans-frustrations-with-the-zangezur-corridor>
- Veliyev, S. (2024). Zangezur Corridor: New geopolitical reality and Iran's dilemma – What are Tehran's concerns? <https://caliber.az/en/post/zangezur-corridor-new-geopolitical-reality-and-iran-s-dilemma>
- Wei Lau, C., et al. (2023). A game-theoretical approach to clinical decision making with immersive visualisation. *Applied Sciences*, 13(18), 10178. <https://doi.org/10.3390/app131810178>
- Yeo, A. (2024). Azerbaijan and Iran in the shadows of Karabakh and Ukraine. *Caucasus Analytical Digest*, (136), 7–11.